

Ur „Vita“ bls. 69-73
1906

!.

Eine interessante
Moräneninsel
bei Island 1907

Festskrift Udgivet af Kjøbenhavns Universitet
i anledning af Universitetets Aarsfest. november 1906.
Kjøbenhavn.

Vita bls. 69-73.

69

V.

Jeg, Helgi Pjetursson, er født i Reykjavik 31. Marts 1872. Forældre: Pjetur Pjetursson, Kassere ved Reykjavik Kommune, og Anna Sigríður Vigfúsdatter Thorarensen, Musiklærerinde.

Min Fader er — efter ætkyndiges Sigende — 10. Mand fra Smíða-Sturla, der levede paa Nordlandet i det 16. Aarhundrede. Min Moder nedstammer fra 3 af Sysselmanden Thorarinn Jónssons Sønner (Gisli, Vigfús og Stefán) og er saaledes født Thorarensen i ualmindelig høj Grad. Vigfús Th. var gift med en Datter af Islands første Landfysikus Bjarni Pálsson, Eggert Ólafssons Medundersøger af Island i Aarene 1752-57. En anden Naturforsker blandt min Moders Forfædre var Gisli Magnússon, den Vise kaldet, til Hlíðarendi.

16 Aar gammel læste jeg Lyell's Principles of Geology (1. Udg.). Denne geniale Fremstilling af, hvorledes Bjerge og Lande opstaar og forgaar ved endnu virkende Kræfter, gjorde et dybt Indtryk paa mig og var Hovedaarsagen til, at jeg foresatte mig at blive Geolog. Geologien havde ogsaa det Fortrin at være en yderst vidt omspændende Videnskab, og mit Ideal var den Gang en rigtig lærd Mand. Jeg vilde næsten kunne have gjort til mine de Ord, som Ynglingen siger til Mefisto:

Ich wünschte recht gelehrt zu werden,

Und möchte gern, was auf der Erden

Und in dem Himmel ist, erfassen

Die Wissenschaft und die Natur.

Men der var ikke en Sjæl til at vejlede en. Hermed være dog intet ondt sagt om mine Lærere, af hvilke flere var (og er) fremragende Lærde. Noget saa vigtigt som Forstaaelse af Eleverne kunde man med det Undervisningssystem næppe forlange synderlig meget af.

↳ En Dævel hadt haft jeg virkelig
pættu spillis mikni þá hit allt við
Mefisto.

Jeg havde, da jeg blev Student (1891, 1. Kar.), læst adskillige tykke Bøger om Naturhistorie, navnlig Geologi. Men da jeg kom til Universitetet, opdagede jeg efterhaanden, under udmærkede Læreres Vejledning, at min Belæsthed ikke var meget værd, og at det, det kommer an paa, er at øve sin Iagttagelsesevne. Bekendtskab med en af Danmarks betydeligste Zoologer bidrog væsentlig til, at jeg en Tid lang meget ivrigt studerede Zoologi; et lille Minde om disse Studier foreligger i Afhandlingen: „Ureyfing og vöxtur“.

Jeg blev cand. mag. i Naturhistorie og Geografi i Januar 1897 (laud.) og deltog samme Aar i en Opmaalings ekspedition til Grønland, hvor jeg gjorde nogle Smaaagttagelser, der var nye for Grønlands Geologi.

1898 opnaaede jeg ingen Rejseunderstøttelse. 1899 begyndte mine Undersøgelser paa Island. Efter at have rejst i nogle Uger gjorde jeg en Opdagelse — jeg tør vel kalde det saaledes —, der forekom mig at maatte betyde en Omvæltning i Islands Geologi. Dog anede jeg langt fra, at dette vilde blive Tilfældet i saa stor Udstrækning, som senere er sket. Det drejede sig om Ting, som jeg og andre stadig havde havt for Øjnene, Bjærgarter som man havde antaget skyldte vulkansk Virksomhed deres Oprindelse, paa en eller anden uforstaaet Maade, men som nu viste sig at være gamle Glacialdannelser.

Det var som at finde rige Dokumentsamlinger fra mørke Aarhundreder.

Vinteren 1899—1900 tilbragte jeg — foranlediget af en Invitation fra en engelsk Ven — i Skotland og rejste henad Foraaret til Østerrig. Mest paa Grund af en Hindring, som jeg til Stadighed har havt at kæmpe med siden Maj 1897, kunde jeg dog ikke benytte dette Udenlandsophold til Studier i den Grad, som jeg ønskede.

Sommeren 1900 bragte ingen Fremgang i Indsigt; jeg kan snarere sige at jeg tabte Traaden, ved at fæste for megen Lid til tidligere Undersøgers Inddelinger og Meninger. Vinteren 1900—1901 studerede jeg Medicin ved Lægeskolen i Reykjavik; det var etslags Supplement til mine zoologiske Studier og betalte sig iøvrigt ikke stort værre end Timelærerarbejde.

Den følgende Sommer (1901) bragte mig heller ikke noget afgørende Skridt fremad i Forstaaelsen af Landets Fjældbygning. Den paafølgende Vinter beskæftigede jeg mig en Del med historiske Studier, hvis Resultat tildels foreligger i Afhandlingen: „Ur trúarsögn Forn-Íslendinga“ og en lille, endnu ikke publiceret Afhandling om Sturla Sigvatsson.

I Sommeren 1902 fandt jeg Yoldialaget i Búlandshöfði. Synet af dette skaliørende Lag midt inde i Fjældet, henved 600 Fod over Havet, hilste jeg uvilkaarlig med et højt Hurra; og det har siden vist sig, at min Glæde over dette Fund ikke var ubegrundet; Traaden var funden igen og denne Gang for ikke at tabes. Samme Sommer begyndte jeg at indse, at visse hyppigt forekommende Brecciemasser, som indtil da havde tyngt svært paa min intellektuelle Samvittighed som aldeles uforstaaede, ganske simpelt er Ruiner af kvartære Vulkaner. Angaaende en ikke sjælden og paaafaldende Egenskab ved disse Tufmasser, som netop for en ikke ringe Del havde hindret Forstaaelsen af dem, er jeg iøvrigt først i sidste Sommer (1906) bleven oplyst.

Nu gik det fremad. 1903 fik jeg Øjnene op for Hvalfjordens uhyre interessante Omgivelser, som jeg før var rejst uforstaaende forbi — ligesom Keilhack, Thoroddsen og mange andre. Og da Jagttagelserne i Efteraaret 1904 syntes at skyde sammen til Omrids af et Helhedsbillede, besluttede jeg at forsøge Fremstillingen af et saadant, selv om naturligvis uhyre meget endnu vilde være at udfylde, og adskilligt at rette. Dette Forsøg blev Afhandlingen „Om Islands Geologi“, der af det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet blev antagen til at forsvares for den filosofiske Doktorgrad. Ved kgl. Resolution af 16. December 1905 blev der meddelt mig Fritagelse for det mundtlige Forsvar. Jeg havde rejst ned til København i Marts 1905, men Tiden blev for kort inden Semestrets Afslutning, og jeg skulde rejse tilbage til Island, for i Løbet af Sommeren at fortsætte mine Undersøgelser.

De sidste Somres Undersøgelser, som for det meste endnu ikke er offentliggjorte, har i Hovedsagen bekræftet Rigtigheden af de Grundtræk til en ny Islands Geologi, som jeg har

forsøgt at give i min Doktorafhandling, og føjet nye til. En vigtig Rettelse er der dog at gøre: „Basaltformationens“ Glacialdannelser er næppe tertiære, Basaltformationen altsaa kvartær i en betydelig større Udstrækning end den af mig opstillede insulare Basaltformation. Fejlen skyldes navnlig den Omstændighed, at jeg ikke tilstrækkelig havde frigjort mig fra den før eneherkende Antagelse af en udelukkende tertiær Basaltformation.

Mine Undersøgelser er (med Undtagelse af det første Aar da jeg fik en lille Understøttelse af Kultusministeriet og Kommunitetet) foretagne med Understøttelse af Carlsbergfondet og i de sidste Aar af Altinget.

Jeg ægtede i 1904 Kristín Brandsdóttir fra Hallbjarnareyri.

Foruden min Doktorafhandling har jeg offentliggjort følgende:

I Eimreiðin: 1895: Mór og kol; 1900: Nýjungar í jarðfræði Íslands; 1903: Merkileg draugasaga; 1904: Eiríksjökull. Desuden nogle mindre Artikler af æstetisk og literær-historisk Indhold.

I Tímarit hins íslenska bókmentafjelags: 1899: Um fjöll; 1902: Hvíti selurinn, en Oversættelse af R. Kiplings The white seal, med en Appendix om Sæler, og en om Kipling; 1903: Yoldialagið í Búlandshöfða; 1904: Hreyfing og vöxtur; Athugasemd um jarðlög í Fossvogi o. s. v.; 1906 (Skírnir): Úr trúarsögu Forn-Íslendinga. $\angle$

Í Andvari 1906: Nokkur orð um loftslagsbreytingar á Íslandi o. s. v. For Þjóðvinafjelagið, hvis Tidsskrift Andvari er, har jeg desuden oversat og bearbejdet Armauer Hansens Afhull. Darwinismen.

Í Bókasafni alþýðu 1899: Grænlandsfór 1897; udgør sammen med en historisk Afhandling af Professor Finnur Jónsson Bogen „Um Grænland“.

Desuden Artikler i Summanfari; Ísland; Fjallkonan; Ísafold; Lögrjetta; Ingólfur (Rejseskitser, Filosofi og Æstetik).

I Naturen og Mennesket 1895: Geologiske Reiseskitser fra Island.

Opfindinger, Advinu; Ný Sumarrit 1907. Fomur ástr; Hryginn
 1902. 1906. 1907. 1908. 1909. 1909.
 1908. 1909.
 (I-II) Íslensk heimspeli; um ferðarsögn I-II

I Geografisk Tidsskrift 1897: En Bestigning af Fjældet Baula i Island.

I Oversigter over det kgl. Danske Videnskab. Selsk. Forhandl. 1901: Moræner i den islandske Palagonitformation. 1904: Om nogle glaciæle og interglaciæle Vulkaner paa Island; Om Forekomsten af skalførende Skurstensler i Búlandshöfði o. s. v.; med Bemærkninger om Molluskfaunaen af Ad. S. Jensen.

I Meddelelser om Grønland, 14. 1898: Geologiske Optegnelser (fra Egedesminde Distrikt).

I Scottish Geograph. Magazine 1900: The glacial Palagonite-Formation of Iceland.

I Quarterly Journal of the Geolog. Society of London. 1903: On a shelly boulderclay in the so-called Palagonite-formation of Iceland. 1906: The Crag of Iceland — an intercalation in the Basalt-formation. (Under Trykning).

I Geolog. Fören. i Stockholm Förhdl. 1902: Fortsatte Bidrag til Kundskab om Islands „glaciæle Palagonitformation“ o. s. v.

I Centralblatt für Mineralogi, Geologi etc. 1905: Das Pleistocæn Islands o. s. v. 1906: Zur Forschungsgeschichte Islands o. s. v. (Under Trykning).

I Geologisches Centralblatt. 1905 og 1906: Referater.

Anmærkning. Ovenstaaende er naturligvis skrevet med en mulig interesseret for Islands Forskningshistorie for Oje; derfor har jeg ikke ladet det blive ved en Opgivelse af Data, men forsøgt en Antydning af en Udviklingshistorie.

VI.

Jeg, Eli Møller, Datter af afdøde sognepræst, Frederik Ditlev Møller og hustru Jutta Kunigunde Bojsen, er født i Sejling præstegård ved Silkeborg d. 9de December 1863.

Jeg gik i almueskole til konfirmationsalderen, uddannedes senere på frk. Zahles kursus til privatlærerinde og var 1885—1886 lærerinde på Vældegård kvindeskole; her forberedte jeg mig samtidig til Præliminærexamen, som jeg tog ved Birkerød latinskole (Udm.). Artium (1ste karakter) som privatist fra